

TOESPRAAK EKKLESIA AMSTERDAM

De Avond voor Kerstmis 2018

Bart-Jan van Gaart

Mijn grootmoeder, zaliger gedachtenis, had niets met Kerstmis. Zo vond het feest met cadeautjes en veel eten te begroetelijk, maar daar was zij wel overheen gekomen. Belangrijker was dat ze het kerstverhaal, zoals opgetekend vooral door Lukas, volstrekt ongeloofwaardig vond. Nou goed, een maagdelijke geboorte wilde ze, hoe onwaarschijnlijk ook, nog wel accepteren. Maar drie wijze mannen? Ook had ze in de atlas opgezocht hoever Betlehem eigenlijk af ligt van Nazaret en ze kwam tot de conclusie dat dit vijftien kilometer is. Dat hele gedoe met herbergen die vol waren en barre tochten was dus verzonnen onzin. 'Ja maar oma,' zei ik, 'dat is Betlehem in Galilea. In het kerstverhaal gaat het over Betlehem in Judea en dat is een slordige honderdvijftig kilometer. Daar bracht zij tegenin dat het onverantwoordelijk is om een vrouw op alledag een paar dagreizen lang op een ezel te laten zitten. Jozef had alleen moeten gaan. Daar had ik niet van terug.

Maar ze gingen op weg, een man, Jozef, en zijn hoogzwangere vrouw Maria. Ze hadden inderdaad een ezel bij zich, ook al wordt die door de vertellers van het verhaal niet genoemd. Soms zat Maria erop als ze echt niet meer kon. Maar het hobbelde nogal, dus zelf lopen was comfortabeler. Vanuit Nazaret waren ze naar het zuiden getrokken, richting de bezette Westelijke Jordaanoever. Ze zouden langs bolwerken van de radicale Hamasbeweging komen en langs de nederzettingen van religieus fundamentalistische Joodse kolonisten. Maar eerst moesten ze bij Jalane de eerste van een reeks van vijftien checkpoints passeren. De 'groene lijn', de oude grens tussen Israël en de Westelijke Jordaanoever, was niet zichtbaar. Zo wel het enorme bouwwerk dat door de Israëli's veiligheidshek genoemd wordt, maar door de Palestijnen apartheidsmuur. Die muur van beton en ijzer zou de loop van de groene lijn moeten volgen, maar snijdt op veel plaatsen diep in Palestijns gebied. Voor het checkpoint bij Jalane stond een lange rij. Sommigen wachtten gelaten tot ze weer een stap vooruit konden zetten, anderen waren gefrustreerd door het lange wachten in de brandende zon en raakte ook mentaal oververhit. Jozef en Maria hoefde niet in de rij te gaan staan. Zij mochten door een ander poortje en konden na een vluchtige controle hun weg vervolgen. Jozef was wat gegeneerd door deze gang van zaken, maar vooral geïntimideerd. Hij besepte dat het stuk weg dat voor hen lag, door een mijnenveld zou gaan van tegengestelde meningen en aanspraken. Een kluwen waar nauwelijks uit te komen was. In de rij met Palestijnen had Jozef een stokoude vrouw gezien met een klein meisje aan haar arm van een jaar of vier. Wat had hij van die twee te vrezen? Jozef keek omhoog en dacht: 'Geef hen één uur genade en waarheid, in deze lege stilstaande tijd. Eén uur genade en waarheid.'

Ze liepen door het betwiste land. Al snel troffen ze een oude Palestijnse boer die hen boos aankeek. Jozef was op zijn hoede. De man droeg een grote zak olijven op zijn rug en bezweek zowat onder de last. Hij riep: 'Door die k-muur van jullie moet ik nu kilometers omlopen om bij mijn land te komen! Wat heb ik jullie misdaan? Niets, dacht Jozef en snel gingen ze verder. Zo kwamen ze bij Jenin. Dit was pas echt gevaarlijk gebied. Jenin is een bolwerk van radicale Palestijnse strijdgroepen. Hier kwamen veel zelfmoordterroristen vandaan die dood en verderf zaaiden onder de Israëlische bevolking. Voort gingen zij en weer een checkpoint. Daarna een weg door de velden met olijfplantages en boomgaarden. Een deel van de weg was speciaal voor Joden en goed beveiligd. Op de tweede dag trokken ze langs Nabloes, Beet Eel en Ramallah. Ze moesten om die steden heen want ze waren afgegrensd door het leger. Door die steden gaan zou zelfmoord betekenen. Zo trokken ze

verder. De hitte was ondraaglijk. Jozef maakte zich zorgen over Maria, maar die zei dat het wel ging. Dat kon hij niet over zichzelf zeggen. Hij moest echt zien dat hij zo snel mogelijk een plek in de schaduw en wat te drinken vond.

Ze kwamen bij een stad die anders was dan de andere steden waar ze langs getrokken waren. Wie deze stad naderde, zag een dichte aaneenschakeling van grotere en kleine huizen, schouder aan schouder tegen elkaar gebouwd. Tussen de nauwe straatjes door liepen brede kanalen waarop bootjes voeren. De stad fonkelde als een diamant met duizenden kleine lichtjes. Het zag er betoverend en uitnodigend uit. Hier zouden ze vast een slaapplek vinden.

Ze trokken de stad binnen en werden met enige verbazing nagekeken. Soms begonnen de mensen enthousiast te klappen. Er werden liederen ingezet. Jozef begreep er niets van. De stad zag er van ver beter uit dan als je eenmaal door haar straten liep. Die waren vol en vuil. Ze liepen regelmatig door een wolk rook waarvan de lucht misschien het beste te vergelijken valt met wierook. Maar minder aangenaam. Ze zagen groepjes jonge mannen lopen waarvan er steeds een was aangekleed als monnik of als baby met een luier. Veel meer varianten bleken er niet te zijn. Die groepjes sjouwden van herberg naar herberg en lieten zich vollopen. Tenslotte waggelden ze kotsend en lallend naar een auto om daar de nacht door te brengen.

Jozef zag ook honderden mensen met rolkoffertjes die allemaal een andere richting op leken te willen. Hij bedacht dat er hier kennelijk ook een volkstelling gaande was en maakte zich zorgen over een slaapplek. Dat was niet nodig, want Maria was zo slim geweest om via Airbnb een kamer te reserveren. Het was echter nog vroeg, dus ze liepen nog wat door de stad. Het was een heksenketel. Een krioelende massa mensen die zich met een lege blik tussen auto's, trams en duizenden fietsen door worstelden, die allen in een voortdurende strijd verwickeld waren wie het eerste mocht gaan. Jozef zei: 'Geef mij één uur genade en waarheid, in deze lege stilstaande tijd. Eén uur genade en waarheid.'

Ze liepen door wat straatjes en kwamen bij een gracht. Achter de gevels van een rijtje huizen hoorden ze zingen. Over vrede en een nieuwe wereld. Waar brood en recht en waardigheid en liefde is voor al wat leeft. Jozef was ontroerd. Als dat eens werkelijkheid zou worden. Kort daarna zochten ze het slaapadres op. De ezel werd vastgemaakt aan een brugleuning. Dat scheen hier de gewoonte te zijn.

Op de derde dag kwam Jeruzalem in zicht. De heilige stad, de stad van vrede. Jozef bedacht dat juist deze stad allesbehalve een stad van vrede was of ooit was geweest. Altijd hing er twist, onrust en verwoesting in de lucht. Drie wereldgodsdiensten die door de tijd heen telkens het recht op deze stad opeisten. Joden verdreven en in ballingschap geleid. Joden in opstand gekomen tegen een Romeinse bezetter en over heel de bekende wereld uiteengejaagd. Moslims die geloofden dat op de plek waar ooit de Joodse Tempel stond, Mohammed ten hemel is gevaren. Kruisvaarders die het Heilig Land wilden bevrijden van de heidenen en tot hun knieën in moslimbloed stonden. Niks aan deze stad was heilig. Alles besmeurd met onrecht en bloed. De heiligheid van deze stad is een droom waaruit Jozef, die haar als een parel aan de horizon zag liggen, bruto ontwaakte. Weer een checkpoint, als voorpost van een verdeelde stad. Jozef fluisterde: 'Geef hen één uur genade en waarheid in deze lege stilstaande tijd. Eén uur genade en waarheid.'

Jozef en Maria lieten Jeruzalem links liggen. Ze trokken verder richting het zuiden en na een kleine drie uur lopen kwamen ze bij hun bestemming: Betlehem, de stad van David. De stad bleek omsloten door dezelfde hoge muur van staal en beton die Jozef en Maria eerder ook al tegenkwamen. Niet om vijanden buiten te houden, maar om de bewoners te verhinderen in

bezet gebied en Joodse nederzettingen te komen. Weer checkpoints en weer werd Jozef getroffen door het autoritaire provocerende gedrag van de soldaten jegens de Palestijnen. Hij bedacht dat ze in Betlehem wellicht niet met open armen ontvangen zouden worden. En dat klopte, niemand in de stad wilde hen onderdak geven. Telkens dezelfde smoes: 'We zitten vol vanwege Kerstmis.' Maar het was niet vol, de mensen wilden Jozef en Maria niet ontvangen. Jozef zag de afkeer en boosheid in hun ogen. Zelfs via Airbnb lukte het niet. Ze probeerden het buiten het centrum, in de buitenwijken.

Ze kwamen bij een mooi huis zonder luiken. Door de grote ramen, gordijnen waren er niet, keek je zo naar binnen. Jozef en Maria zagen een familie die feestelijk gekleed om een gedekte tafel zat. Onder een dennenboom lagen pakjes. Het zag er warm en gezellig uit. 'Deze mensen willen ons vast onderdak geven,' zei Maria. Jozef belde aan. Hij zag door het raam dat een man met een verstoord gezicht opstond. 'Moet dat uitgerekend nu!' hoorde hij de man op weg naar de voordeur roepen. De man deed open en Jozef vroeg beleefd om onderdak voor hemzelf en zijn zwangere vrouw. De man riep: 'Ga maar naar de daklozenopvang' - en gooidde de deur met een klap dicht!

Jozef en Maria kwamen buiten de stad. In het open veld vonden ze een holte in een rotswand die enige beschutting bood. Ze waren daar niet alleen, een grote os had zich behaaglijk in een hoek genesteld. Er stond een voederbak met wat hooi. 'Ons kind moet opgroeien in een andere, betere wereld,' sprak Maria. Jozef dacht: jaja, een betere wereld, hoe lang duurt dat project nou al? Het lijkt eerder minder dan beter te worden. En hij dacht over alle bedreigingen die hun kind zouden kunnen raken: racisme, oorlog, bezetting, massamigratie, desintegratie, klimaatverandering... Jozef werd ruw gestoord in zijn overpeinzingen. Met een kreet kondigde Maria aan dat de bevalling aanstaande was. Zonder verdere complicaties bracht zij een zoon ter wereld. Ze wikkelde hem in doeken en legde hem neer op het hooi in de voederbak van de os. Een beetje bijgekomen zei Maria: 'Mooi dat hij hier in een voederbak zijn wieg heeft, want voedsel moet hij zijn voor mensen die verlangen naar een nieuwe wereld.' Jozef zei: 'Alles rond dit jongetje is anders dan anders. Ik heb een voor gevoel dat de wereld nog veel van hem zal horen. Laten we hem Jezus noemen, dat betekent: God redt. Deze wereld kan wel wat redding gebruiken.'

En Jozef was dankbaar voor een moment van genade en waarheid in een lege stilstaande tijd. Eén uur genade en waarheid.

Nu waren er herders in de buurt. Een ruw slag mensen, weinig fijnbesnaard. Iets had hen gezegd dat ze naar de plek moesten waar Jezus was geboren. Ze wisten niet waarom, maar de plek voelde als een magneet. Een oude herder wilde niet mee. 'Laat mij maar zitten. Ik zit hier goed en ben te oud voor nieuwigheid.' Maar toen hij zo alleen zat, in het donker, in het open veld, voelde dat onbehaaglijk. Hij stond op en volgde de anderen. Wat later dan de anderen kwam hij aan bij de grot. Hij zag het kind en bukte om het zachtjes te strelen. Een vreemde gemoedstoestand maakte zich van hem meester. Hij sprak: 'Deze nacht ga ik niet meer vergeten. Dit kind kan duizend keer geboren worden in een stal, en er zal niets veranderen. Maar als het geboren wordt in de harten van de mensen, dan zal een nieuwe wereld komen en voor altijd zijn. Dit kind is geboren in duisternis, de duisternis waar wij allemaal van tijd tot tijd doorheen gaan, dit kind is de aanzegging en bemoediging voor een menselijker mens zijn. Hij maakt het donker licht. Wie doet wat hij zeggen zal, zal leven in de hemel op aarde.' Jozef was stil, hij wist het. Maria overwoog alles wat gezegd was en bewaarde het in haar hart.

Jaren en jaren later, zaten Jozef, Maria en Jezus met elkaar aan tafel. Ze bespraken waar ze komende vakantie naartoe gingen. Jozef zei: 'Ik zou die tocht naar Betlehem wel weer eens willen maken. Misschien is er iets ten goede veranderd.' 'Dat is goed,' zei Jezus, 'maar dan overnachten we in Jeruzalem, want daar heb ik toch veel voetstappen liggen.' Ze keken Maria aan. Na enig zwijgen zei ze: 'Ik zou eigenlijk wel eens naar dat bekende bedevaartsoord in Zuid-Frankrijk willen. Lourdes, daar ben ik nog nooit geweest!'